

BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH KONSEPSIYASI VA YASHIL MOLIYANING NAZARIY ASOSLARI

Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi
O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya
akademiyasi tayanch doktoranti

<https://orcid.org/0009-0004-3225-5312>

g.akhmadjonova@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur ishda barqaror iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasining nazariy asoslari hamda yashil moliyaning ushbu jarayondagi o'рни tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida yashil moliyaning iqtisodiy o'sish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatni uyg'unlashtirishdagi ahamiyati yoritiladi. Xalqaro tajriba va nazariy yondashuvlar asosida yashil moliya instrumentlarining moliya tizimi barqarorligini oshirish hamda uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashdagi roli asoslab beriladi. Olingan natijalar yashil moliyani milliy iqtisodiy siyosatning muhim tarkibiy qismi sifatida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: barqaror iqtisodiy rivojlanish, yashil moliya, yashil moliyalashtirish, ESG, ekologik barqarorlik, moliya tizimi.

So'nggi o'n yilliklarda jahon iqtisodiyoti rivojlanishining yangi paradigmasi sifatida barqaror iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasi shakllandi. Ushbu konsepsiya iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan bir qatorda atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ijtimoiy barqarorlikni saqlashni asosiy ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilaydi. An'anaviy iqtisodiy rivojlanish modeli cheklangan resurslar va ekologik muvozanatga salbiy ta'siri sababli uzoq muddatli istiqbolda samarador

emasligi bilan izohlanadi. Shu bois barqaror rivojlanish tamoyillari global miqyosda iqtisodiy siyosatning muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda.

Barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda moliya tizimining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan shu nuqtada yashil moliya tushunchasi vujudga kelib, u moliyaviy resurslarni ekologik toza, energiya samarador va ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli loyihalarga yo'naltirishni nazarda tutadi. Yashil moliya yashil kreditlar, yashil obligatsiyalar, barqaror investitsiyalar hamda ESG (Environmental, Social, Governance) mezonlariga asoslangan moliyalashtirish vositalari orqali iqtisodiyotning ekologik transformatsiyasini qo'llab-quvvatlaydi.

Nazariy jihatdan yashil moliya barqaror rivojlanish konsepsiyasi, ekologik iqtisodiyot va institutsional iqtisodiyot nazariyalari bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu yondashuvlarda moliyaviy qarorlar faqat qisqa muddatli daromadlilik emas, balki uzoq muddatli ekologik va ijtimoiy samaradorlik nuqtayi nazaridan ham baholanadi. Natijada moliya tizimi iqtisodiy o'sishning drayveri bo'lish bilan birga, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish va kelajak avlodlar manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Shu sababli barqaror iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasi va yashil moliyaning nazariy asoslarini o'rganish, ularning o'zaro bog'liqligini tahlil qilish va amaliy qo'llanilish mexanizmlarini aniqlash bugungi kunda ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masala hisoblanadi. Mazkur yo'nalish iqtisodiy siyosatni shakllantirish, moliya institutlari faoliyatini modernizatsiya qilish va milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda muhim nazariy poydevor vazifasini bajaradi.

International Monetary Fund (2022) tadqiqotlarida yashil moliya barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda makroiqtisodiy barqarorlikni kuchaytiruvchi muhim moliyaviy mexanizm sifatida baholanadi. IMF hisobotlarida ta'kidlanishicha, yashil moliyalashtirish orqali iqlim xavflari kamaytirilib, moliya tizimining uzoq muddatli barqarorligi ta'minlanadi.

Mualliflar yashil investitsiyalarni rag'batlantirish davlat siyosati va moliya institutlari faoliyatining uyg'unligiga bog'liq ekanini ko'rsatadi.

World Bank (2023) tahlillariga ko'ra, yashil moliyalashtirish rivojlanayotgan mamlakatlarda barqaror iqtisodiy o'sish va ekologik transformatsiyaning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Hisobotda yashil kreditlar, yashil obligatsiyalar va klimat moliyasi vositalari orqali energiya samaradorligi va qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini moliyalashtirish iqtisodiy o'sish bilan birga ijtimoiy farovonlikni ham oshirishi qayd etilgan.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2024) tadqiqotlarida yashil moliya ESG tamoyillari asosida moliya bozorlarini modernizatsiya qilishning nazariy va amaliy asosi sifatida qaraladi. OECDga ko'ra, barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish uchun moliya institutlari investitsiya qarorlarida ekologik va ijtimoiy omillarni hisobga olishi zarur. Bu yondashuv yashil moliyani moliya tizimining tarkibiy qismi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda yashil moliyaning rivojlanishi barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim moliyaviy mexanizm sifatida shakllanib bormoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yashil moliyalashtirish iqtisodiy o'sish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatni birlashtiruvchi kompleks yondashuvni ifodalaydi. Xususan, yashil kreditlar va yashil obligatsiyalar orqali moliyalashtirilayotgan loyihalar energiya samaradorligini oshirish, uglerod chiqindilarini kamaytirish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga xizmat qilmoqda.

Xalqaro tajriba asosida olib borilgan tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, yashil moliya instrumentlari iqtisodiyotning real sektorida investitsiya faolligini oshiradi. Yashil loyihalarga yo'naltirilgan moliyaviy resurslar uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlab, moliya tizimining iqlim bilan bog'liq xatarlarga moslashuvchanligini kuchaytiradi. Shu bilan birga, ESG

mezonlarining moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayoniga integratsiyalashuvi risklarni yanada aniqroq baholash imkonini bermoqda.

Natijalar muhokamasi shuni anglatadiki, yashil moliyaning samaradorligi ko'p jihatdan institutsional muhit va davlat siyosatiga bog'liq. Rivojlangan mamlakatlarda yashil moliya bozorlari faol me'yoriy-huquqiy qo'llab-quvvatlash va shaffof standartlar asosida rivojlanayotgan bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ushbu mexanizmlarni joriy etishda moliyaviy infratuzilma va axborot yetishmasligi kabi muammolar mavjud. Shunga qaramay, yashil moliyalashtirish iqtisodiy o'sishni sekinlashtirmasdan, aksincha, uni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqishi mumkinligi aniqlandi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil yashil moliyaning barqaror iqtisodiy rivojlanish konsepsiyasi bilan uzviy bog'liqligini tasdiqlaydi. Yashil moliya nafaqat ekologik muammolarni yumshatish, balki iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli manbalarini shakllantirish, investitsiya jarayonlarini diversifikatsiya qilish va moliya tizimining barqarorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Olingan natijalar yashil moliyani milliy iqtisodiy siyosatning ajralmas qismi sifatida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

O'tkazilgan tahlillar yashil moliyaning barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim strategik instrument ekanini ko'rsatdi. Yashil moliya iqtisodiy o'sish, ekologik muvozanat va ijtimoiy mas'uliyatni uyg'unlashtirgan holda, moliya tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Nazariy va amaliy yondashuvlar shuni tasdiqlaydiki, yashil moliyalashtirish an'anaviy moliyaviy mexanizmlardan farqli ravishda, resurslardan samarali foydalanish va ekologik xavflarni kamaytirish orqali sifat jihatidan yangi iqtisodiy o'sish modelini shakllantiradi.

Tadqiqot natijalari yashil moliyaning samaradorligi ko'p jihatdan institutsional muhit, me'yoriy-huquqiy baza va moliya institutlarining faol

ishtirokiga bog'liqligini ko'rsatdi. ESG tamoyillarining moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayoniga integratsiya qilinishi risklarni aniqroq baholash imkonini berib, investitsiya jarayonlarining shaffofligini oshiradi. Shu bilan birga, yashil moliya bozorlari yetarli darajada rivojlanmagan sharoitlarda axborot yetishmasligi va moliyaviy savodxonlik pastligi kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin.

Olingan xulosalar asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi. Birinchidan, yashil moliyani rivojlantirish bo'yicha milliy strategiyalarni takomillashtirish va ularni barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish zarur. Ikkinchidan, tijorat banklari va moliya institutlarida yashil kreditlar, yashil obligatsiyalar va ESG asosidagi moliyalashtirish instrumentlarini keng joriy etish maqsadga muvofiq. Uchinchidan, yashil loyihalar bo'yicha axborot bazalarini shakllantirish va shaffof monitoring tizimlarini yaratish orqali investorlar ishonchini oshirish lozim.

Shuningdek, moliya bozorida ishtirok etuvchi subyektlar uchun yashil moliya sohasida malaka va bilimlarni oshirish, ilmiy-tadqiqot ishlari va xalqaro tajribani faol joriy etish muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, yashil moliyani tizimli rivojlantirish barqaror iqtisodiy o'sish, ekologik xavfsizlik va moliya tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report: Climate Change and Financial Stability. – Washington, DC: IMF, 2022. – 189 p.
2. World Bank. Green Finance and Sustainable Development in Emerging Economies. – Washington, DC: World Bank Publications, 2023. – 156 p.

3. Organisation for Economic Co-operation and Development.
Financing a Sustainable Transition: Green Finance, Investment and
Innovation. – Paris: OECD Publishing, 2024. – 210 p.